

ראש השנה ויום הכיפורים – חינוך לשוני איך להשתמש נכון בסימני הפיסוק?

הזיקה בין נושא היחידה של חינוך לשוני ליחידת התכנים

ביחידה העוסקת בראש השנה וביום הכיפורים, קראו התלמידים קטעים מספרו הקלאסי של חיים פוטוק "הדגול". קטעים אלו מספרים על שני מפגשים בין שני ילדים, דני וראובן, ועל השיחות ביניהם. בקטעים אלו נעשה שימוש רב בדיבור ישיר, דבר העלול להקשות על תלמידים צעירים להבין את הטקסט.

ביחידה זו נחזור על הקטעים הללו ונעסוק בזיהוי של דיבור ישיר בטקסט ובתפקיד המירכאות הכפולות.

רציונל היחידה

ראינו לנכון להקדים את העיסוק במירכאות הכפולות ותפקידן כסממן לדיבור הישיר בחזרה על סימני הפסוק בכלל (זיהוי הסימנים ותפקידיהם) כדי להדגיש את השייכות הפונקציונלית שלהן למשפחה של סימני הפיסוק.

עוד חשבנו לנכון להשלים את התייחסותנו למירכאות הכפולות בציון תפקידיהם הנוספים: סימון של שם של יצירה, הדגשה של מטפורה.

הזיקה בין נושא יחידה זו לתכנית הלימודים בחינוך לשוני

ידע לשוני כמו הכרת תפקידיהם העיקריים של מירכאות הנו חלק מ"ידע לשוני הכולל ידע על הלשון וידע על השיח, המבטא יכולת להתבונן בתכונותיה של הלשון ולהסיק מסקנות לגבי מערכת חוקיה.

ההתבוננות בלשון מלווה את תהליכי ההבנה וההפקה של טקסטים דבורים וכתובים שהתלמידים נפגשים איתם. הלימוד השיטתי של רכיבי השיח והלשון וביסוס ידע זה בבית הספר היסודי, יעשה בהקשרים טקסטואליים כתובים ודבורים ותוך הדגשת התפקידים שהרכיבים ממלאים בהקשרים אלו.

ההתבוננות והחשיבה על השפה ועל השיח מקדמות את הבנתם של מבנה הלשון והשיח ושל האמצעים הלשוניים בטקסטים שונים, ומקנות מערכת מושגים לשוניים ושימוש תקין בשפה. (תכנית הלימודים, חינוך לשוני, תשס"ג, ע"מ 68)

על פי תכנית זאת התלמידים נדרשים לפתח ידע ושליטה ב"הכרת תפקידם של סימני הפיסוק: נקודה, סימן שאלה, הכרת השימוש בהם בטקסט הכתוב" עד סוף כיתה ב'.

(הישג מס' 8) ועד סוף כיתה ד' הם נדרשים לידע בדרכי השימוש גם של מירכאות.

על כן העיסוק בידע לשוני הקשור במירכאות הנו ידע רלוונטי להוראה מפורשת ביחידה זאת.

גם שיקולי הדעת בבחירת הטקסט נגזרים מתוך מטרות התכנית בחינוך לשוני המנחה לקריאה בטקסטים של יצירות ספרות מתקופות שונות ומסוגות שונות (הישג מס' 6).

מהלך ההוראה ונקודות להעמקה

חזרה כללית על סימני הפיסוק

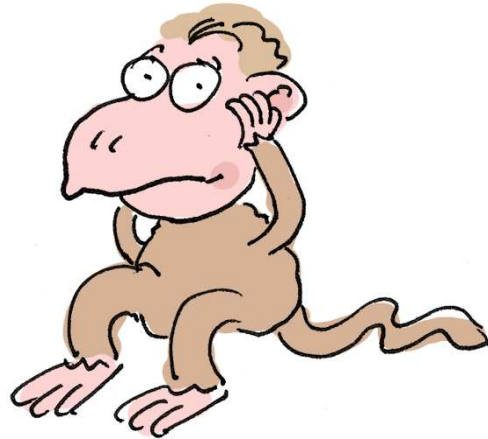
1 השלמת הטבלה (משימה 1)

מטרת פעילות זו היא לחזור על שמותיהם ותפקידיהם של סימני הפיסוק הבסיסיים.

שימו לב: המירכאות הכפולות אינן בטבלה. התלמידים יידרשו להוסיף אותן בשורה האחרונה של הטבלה בהמשך (ראו משימה 6).

2 פיסוק של טקסט קצר (משימות 2-3)

בחוברת לתלמידים, מוצג טקסט קצר ללא סימני פיסוק. על התלמידים להשתדל להבין אותו (משימה 2) ולהכניס בו נקודות לציון סופו של כל משפט (משימה 3). מטרת הפעילות הזאת היא לאפשר לתלמידים להבין את החשיבות של סימני הפיסוק בהבנת טקסט כתוב. בשל גילם הצעיר של התלמידים, הם מתבקשים להכניס אך ורק נקודות לציון סופי המשפטים.

הוראה דיפרנציאלית:

עם התלמידים המתקדמים יותר אפשר לעסוק גם בהכנסת פסיקים במקומות המתאימים.

במשחק בייסבול חבט דני בכדור בפניו של ראובן, ילד מהקבוצה היריבה, וראובן נפגע קשה. ראובן שוכב עתה בבית החולים והרופאים עדין אינם יודעים אם יצליחו להציל את עינו. ראובן אינו מפיר את דני, הילד שחבט בכדור, אך יש לו תחושה כי דני פגע בו בכונה. כמה ימים לאחר המקרה בא דני לבקר את ראובן בבית החולים.

מירכאות כפולות ודיבור ישיר

1 הבחנה בין דיבור ישיר לבין דיבור עקיף

הגדרה של דיבור ישיר (קריאת דברי הבלש)

פעילויות יישום

במשימה 4 יתנסו התלמידים בזיהוי משפטים שיש בהם דיבור ישיר.

אפשר למשוך את תשומת לבם של התלמידים לשלושה סגנונות שונים של דיבור ישיר:

- משפט 1 – המשפט נפתח בציטוט. המילים המציינות מיהו הדובר באות לאחר הציטוט.
- משפט 3 – המירכאות הכפולות הן הסימן היחיד לדיבור ישיר. לא מצוין מי מדבר.
- משפט 4 – המילים האומרות מי הדובר באות לפני הציטוט.
- משימה 5 – התלמידים יכניסו בעצמם מירכאות כפולות כדי לציין את הדיבור הישיר שיש בכמה מהמשפטים.

2 פעילות סיכום: השלמת הטבלה (משימה 6)

בשורה האחרונה והריקה בטבלה שבעמוד הראשון ירשמו התלמידים את שם הסימן (מירכאות כפולות), את הסימן עצמו ואת תפקידו (בגוף ראשון כמו בשאר הטבלה). אפשר לכתוב למשל: "אנו מסמנות ציטוט" או "אנו מסמנות דיבור ישיר".

הוראה דיפרנציאלית

הסתפקנו בהוראת המושג "דיבור ישיר", ולא הזכרנו את המושג "דיבור עקיף". אפשר לעשות זאת עם תלמידים מתקדמים במיוחד.

מירכאות כפולות – עוד תפקידים

1 ציון שם של יצירה (משימה 7)

בחרנו לשלוח את התלמידים לבדוק את שמו של אחד האמנים הגאונים ביותר בתולדות האמנות ואת שמה של אחת היצירות המפורסמות ביותר בעולם. (יצירה זו מובאת ביחידה העוסקת בחג הסוכות - ראו עמ' 24 בחוברת לתלמידים.)

האמן: לאונרדו דה וינצ'י

היצירה: "מונה ליזה"

חשוב שהתלמידים ירשמו את שם היצירה ("מונה ליזה") בין מירכאות כפולות.

הסבר התופעה ודוגמה

כמובן לא נעשה שימוש במילה "מטפורה" בחוברת לתלמיד בשל גילם הצעיר של התלמידים. לתלמידים אפשר להגיד שאחד התפקידים של מירכאות הכפולות הוא לציין ולהדגיש כי מילים מסוימות במשפט קיבלו משמעות שונה ממשמעותן הרגילה. למשל:

סימני הפיסוק אינם באמת ידידים שלנו: אי אפשר לדבר אתם, לשחק אתם או לספר להם סודות, אבל הם כמו חברים מפני שהם עוזרים לנו. (סימני הפיסוק עוזרים לנו להבין סיפור).

יישום: בשל עיתוי ההוראה של היחידה הזאת, היה לנו חשוב לחזור לתכנים של הימים הנראים.

לכן בחרנו להביא דוגמה שנייה הקשורה לשופר (משימה 8).

כמו כן על התלמידים לכתוב את הביטוי "שעון מעורר" בין מירכאות כפולות במשפט. השופר הוא שעון מעורר המזכיר לנו שלקראת ראש השנה ויום הכיפורים עלינו לבקש סליחה מהאנשים שפגענו בהם. הדוגמה מבוססת על דברי הרמב"ם:

**אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב,
רמוז יש בו,
כלומר: עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו
מתרדמתכם וחפשו
במעשיכם וחזרו בתשובה.
(רמב"ם, משנה תורה, הלכות תשובה, פרק ג, הלכה ד)**

משפט סיום

משפט זה, כמו כל משפטי הסיום של יחידות החינוך הלשוני, סוגר את היחידה ומזכיר בקצרה במה היא עסקה. הפעם המשפט הוא עצה: "השתמשו בסימני פיסוק – זה חשוב, זה בדוק!"